

Alarm op de Sion

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Joël 2, 1-6

2^e schriftlezing: 1 Tessalonicenzen 4, 13-18

3^e schriftlezing: Lucas 13, 1-9

Inleiding

De ramshoorn van het Oude Testament is de bazuin van het Nieuwe Testament geworden. Een waarschuwing wordt tot een machtig geluid van overwinning. Hoe beleven wij dat? Laten wij ons nog werkelijk waarschuwen? Dat wil zeggen laten wij ons raken door de boodschap van gerechtigheid door de profeten gebaseerd op hun interpretatie van de geschiedenis. Of zullen wij ons in onze leunstoel van genot slechts door de beursberichten laten storen? Kortom het gaat over een schok die onze redding wordt.

Thema: Alarm op de Sion.

Gemeente van Christus, samenzweerders die door een tirannieke overheid worden gedood en dat terwijl zij hun offers brengen; Een toren in aanbouw die omvalt: achttien slachtoffers. 'God straft onmiddellijk,' zegt het volk en het vraagt zich af wat de doden op hun geweten hadden. Maar zo krijgen wij de puzzels van het leven niet compleet. Hoe zou Jezus de krant van onze dagen lezen? Hoe zou hij kijken naar het nieuws? Het lijken hem beelden te zijn om mensen aan het denken te zetten, over zichzelf in verhouding tot hun medemensen en tot God.

Waar staat God als het gaat om de onveiligheid van het leven? In het grote visioen van de profeet Joël verschuiven de accenten gaandeweg. Het begon met alles kaalvretende sprinkhanen. Associatief doen sprinkhanenkoppen al aan paardenkoppen denken. Het is nog altijd een heel bedreigend beeld om te zien hoe een stroom van miljoenen sprinkhanen een groen gebied volledig van alle leven kunnen beroven. De vergelijking met een zwerm soldaten tijdens een oorlog komt als vanzelf op. Dan doemen inderdaad de oprukkende legers op voor de poorten van Jeruzalem. Voor wie het leegroven van Nederland door de Duitse legers tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, liggen de voorbeelden voor het oprapen. In luttele dagen werd immers het hele land door de vijand overspoeld en begon het roven (zij het dat het pas na langere tijd echt merkbaar werd). Het oorverdovende knisperen van een vretende sprinkhanenzwerm doet denken aan het knarsen van de assen van de vele wagens van een echt leger in opmars.¹ Zelfs bergtoppen houden sprinkhanen niet

tegen. Vóór hen ligt het land fris en groen en kwetsbaar als het paradijs. Achter hen bevindt zich een onherbergzame vlakte, volkomen kaalgevreten.

De insecten wekken de indruk van een machtig gedisciplineerd leger dat ten strijde trekt. Iedere sprinkhaan doet zijn vernietigend werk op precies de zelfde wijze. Het is alsof ze allemaal aan één machtig commando hebben geantwoord. Er wordt in het geheel niet nagedacht. Er wordt slechts systematisch vernietigd terwijl het leger onverbiddelijk verder trekt, gehoorzaamend aan eigen wetten, telkens op zoek naar nieuw groen om te verslinden. 'Befehl ist Befehl.' Met enorme zwermen verduisteren de sprinkhanenwolken in hun vlucht zelfs het licht van de sterren en de zon.

Maar ook het leger is weer een metafoor. Net als in het boek Openbaring roept het ene beeld het andere op, zoals een uitschuifbare telescoop telkens nog verder kan worden uitgetrokken. Zowel de sprinkhanenplaag als het oprukken van een werkelijk vijandelijk leger worden voor Joël tenslotte profetische beelden. Het grijpt allemaal in elkaar en bouwt op tot zijn machtige visioen van de grote Dag des Heren als een goddelijk gericht van de eindtijd dat er aan komt en dat net als de sprinkhanen niemand zal ontzien.² Dreigend, dat wel en toch voor Joël wordt het tenslotte een beeld van theofanie, van Godsverschijning. Vanouds verwachtte Israel dat Gods vernietigende straf eens de vijanden van Israël zou treffen. Een stralende Godsverschijning zou Israel niet alleen sparen, maar rehabiliteren en voor altijd doen overwinnen over zijn vijanden: Vloek dus voor de heidenen en heil voor Israël. Dat was vanouds de verwachting. Maar dat verandert al bij Amos en Jesaja.³ De grote profeten van Israël ontstijgen in hun eerbied voor Gods heiligheid het eigen gelijk willen hebben van Israël. Juist dat heeft gemaakt dat hun woorden niet aan tijd gebonden zijn gebleven. Zij beseffen het: Israel zélf wordt ook geoordeeld op de grote Dag des Heren, niet alleen de vijanden! Dat kan niet anders, als God werkelijk de enige god is. Dan is hij nooit alleen maar vóór Israël. Dan moet hij, juist omdat hij de God van alle mensen is, ook tegen hen zijn, omdat ook Israël niet alles altijd goed doet. De zaak van deze God is niet Israël, het is gerechtigheid.

Jongere profeten gaan verder op deze lijn.⁴ In toenemende mate interpreteren zij het grote

profetische thema van de Dag van de Heer in eschatologische zin, dat wil zeggen in termen van een visie op 'de laatste, de uiterste dingen'. Meestal wordt dat temporeel opgevat, dus dan gaat het letterlijk in de tijd om de allerlaatste dingen die gaan gebeuren als een soort einde van de geschiedenis. Dan gaat het dus om een soort lijn die wij volgen in de tijd met een begin en een einde. Maar je zou deze begrippen ook figuurlijk en antropologisch kunnen lezen waardoor het gaat over de grote tijdloze waarheden, de uiterste waarden maatgevend voor het menselijk leven, door de profeten opgevat als absoluut. Het zijn de wezenlijke criteria die heel deze aardse werkelijkheid onder een spanningsboog hebben gezet, waardoor al het streven van de mensen wordt gerelativeerd.⁵ Zo gedacht gaat het bij het doorbreken van Gods macht in onze werkelijkheid niet om het einde van de wereld, maar het einde van de macht van het kwaad, waardoor er geestelijke ruimte ontstaat zodat een nieuwe gerechtigheid Gods in de levens van de mensen kan doorbreken.⁶

Joël concentreert zich op Juda en Jeruzalem zelf. In zijn optiek wordt juist het volk van God zelf ter verantwoording geroepen op een donkere en onheilspellende dag. De beelden doen denken aan de plagen die Egypte troffen en aan de Godsverschijning op de Sinai, toen de woorden van Gods Wet hebben geklonken. Ook in het laatste bijbelboek van de Openbaring wordt er gebruik van gemaakt.⁷ Dat numineuze, dit ontzagwekkende, deze vreze des Heren, het besef van Gods heiligheid, waar wordt daar tegenwoordig in het openbaar nog aandacht aan besteed?⁸ Nu zullen er mensen zijn die zeggen, moet dat nou? Laten we het, ook in de Veertigdagentijd, ook in de kerk, liever gezellig houden. Liever paaseitjes dan vasten. (Overigens lastig dat die eitjes altijd juist op tafel komen te staan als je van plan bent een beetje soberheid te betrachten.) We willen wel carnaval, maar geen onthouding, meditatie of versobering. Er is van alles mis in de wereld, ellende genoeg, maar wat hebben we er aan om daarbij stil te staan? Liever dansen we op de vulkaan. Wel feest, maar geen lijden. Natuurlijk willen we lekker eten met Pasen, maar waarom zouden we stilstaan bij het lijden van Christus? De opstanding willen we eventueel wel vieren als een opsteker ook al is het een vreemd idee dat een dode zou leven, maar waarom zouden we ons eerst laten ontmoedigen tijdens de Veertigdagen? Er is al ellende genoeg in onze tijd van onvoorstelbare welvaart die vrijwel permanent in crisis schijnt te moeten verkeren.

Wie zo redeneert en dat is ieders goed recht, die heeft van het geloof heel weinig begrepen. De bijbel houdt ons de spiegel voor van een levensecht reliëf. Wie echt leeft, die huppelt maar zo niet het leven door van feestje naar feestje. Wie echt leeft beseft dat werkelijk

'frohe Feste' vaak plaatsvinden tegen de achtergrond van 'sauere Arbeit', en dat is geen schande. Ons leven is niet dan pas geslaagd wanneer wij er goed in zijn lijden zoveel mogelijk te vermijden. Integendeel. Het paradijs zomaar kan in een woestenis veranderen. Tegen Adam wordt gezegd: 'Zweten zul je voor je brood, totdat je terugkeert tot de aarde, waaruit je bent genomen ...'⁹

Dit is de eerlijkheid, zo u wilt het realisme, van de bijbel. De profetische teksten kunnen zwaar klinken. Dat is waar. Profeten zijn meestal niet vrolijk. Toch is het niet hun bedoeling het leven te ontluisteren of de mensen te ontmoedigen. Het doel is diepte aanbrengen in de Godsidee, waardoor de schepping tot zijn recht komt. Dat is de Joodse traditie waar ook de profeet Joël in staat. Zo ontstaat de geestelijke klankkast tegen de achtergrond waarvan het bestaat dat de bazuin van Gods heil gaat klinken.

Want op de berg Sion, symbool voor Jeruzalem, daar wordt alarm geblazen, een krachtig signaal van naderende rampspoed en heil tegelijk. De ramshoorn is een heel belangrijk bijbels symbool. Reeds vroeg in de Oudheid kende de mens dit soort eenvoudige blaasinstrumenten, die aanvankelijk van de horens van dieren, maar later ook van metaal werden gemaakt. Zo zijn ze ook vaak als grafgriffen meegegeven en aangetroffen, bijvoorbeeld in het graf van Tutanchamon van ca. 1350 v.Chr. Het Hebreeuwse 'sjofar' wordt in het Grieks vaak met 'salpinx' weergegeven. Er zijn natuurlijk allerlei functies van de hoorn geweest, maar zelden die van muziekinstrument omwille van een melodie.¹⁰ Veel vaker had de eenvoudige ramshoorn, bazuin, of trompet in vroeger tijden de functie van een signaal, bijvoorbeeld voor herders in de bergen, of om aan te geven dat er een belangrijke persoon naderde zoals een koning of een aanvoerder. Ook kon op deze wijze alarm niet letterlijk worden geslagen, maar worden *geblazen* in tijden van rampspoed, vergelijkbaar met onze sirenes.¹¹ Dat gebeurt in Joël 2. Mensen laten zich wakker schudden, zoals ook Jezus meent dat de schokkende gebeurtenissen de heilzame functie kunnen hebben om mensen tot bewustzijn te roepen en aan het denken te zetten.

De sjofar klonk, zegt de bijbel, toen de Wet aan Mozes werd gegeven;¹² de sjofar heeft geklonken toen de muren van Jericho vielen;¹³ de sjofar werd geblazen toen Koning David de ark in Jeruzalem heeft gebracht.¹⁴ De sjofar klinkt in de synagoge bij Rosh Hasjana, het Joods Nieuwjaar en bij de Grote Verzoendag. De sjofar zal klinken, zo geloven de joden, bij de komst van de Messias en het aanbreken van het Messiaanse Rijk.¹⁵

Zo begrepen hoeft het ons niet te verbazen dat de

grote Dag des Heren met hoorngeschal wordt ingeleid. Nu brengt het hoornsignaal het eindgericht over het kwaad en kondigt het tegelijkertijd het begin van de messiaanse tijd aan.¹⁶ Voor de jonge kerk betekende dit dat het leven de dood zou overwinnen.¹⁷ Dat is geen ontkenning van de macht van de dood, zoals wel eens is gedacht. Het is wel een diep vertrouwen dat levenden en doden tezamen worden geroepen tot leven voor God. Wat dit precies betekent kan ik u niet uitleggen. Je kunt alleen vaststellen dat het voor Paulus zo is dat juist de doden op gezag van Christus voorop gaan in het messiaanse Koninkrijk van God. Onze dagelijkse beslommingen, ze worden radicaal gerelativeerd.

De stem van de aartsengel, de bazuin van God, het neerdalen uit de hemel van de Heer zelf, de ontmoeting 'in de lucht' van de mensen met hun God. Het zijn beelden van een hoop boven de begrenzingen van een wisselvallige geschiedenis uit. Het zijn geen vraagstukken die aan betekenis winnen door gewaagde speculaties over de realiteit van het leven na de dood. Ons wordt geloofsvertrouwen gevraagd. Iedere menselijke obsessie met de macht van de dood wordt, zo zegt de apostel Paulus, door Gods macht voorgoed doorbroken. Het leven dat God geeft wordt zonneklaar in het licht gesteld en niet alleen als uitgangspunt, maar ook als einddoel benoemd. In alle eerlijkheid: Zulke teksten zijn ons vreemd.¹⁸ Ze staan haaks op onze dagelijkse praktijk. Juist daarom zijn ze zo

belangrijk, ook al leven wij in een volkomen andere wereld dan die waarin deze woorden ooit voor het eerst hebben geklonken. Maar wij hoeven niet gelijk te worden aan de Tessalonicenzen uit de eerste eeuw om de waarheid achter de woorden van Paulus te ervaren. Dat is de waarheid dat het anders kan en anders moet, omwille van gerechtigheid. Niets van de aardse praktijk is vanzelfsprekend voor wie in God gelooft. Dat is wat wij horen in de klank van de bazuin.

Tot slot, er zijn verschillende verhalen van Jezus in verband met het al dan niet vrucht dragen van een vijgenboom.¹⁹ Telkens weer wordt duidelijk dat de boom niet omwille van zichzelf bestaat, maar omwille van de vruchten. In de gelijkenis van Jezus in het Lucasevangelie staat het geduld van de Heer met de vruchtenloze boom voorop. Daar mogen ook wij troost in vinden en hoop uit putten en bemoediging. vandaag. Wij zijn op weg naar het Paasfeest.

Amen.

Uitzending en zegen

Als u vanhier gaat, weet het gezegende mensen te zijn, want te midden van een wereld vol van zichzelf, worden wij geroepen met andere waarden te leven, toegewijd aan God, vervuld van liefde voor elkaar.

De Here zegene u en behoede u; de Here doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig; de Here verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Noten

¹Fohrer, G., *Die Propheten des Alten Testaments*, 6, *Die Propheten seit dem 4. Jahrhundert*, Gütersloh 1976, 28.

²Fohrer, ibidem, 27.

³Amos 5, 18-20 en Jesaja 2, 12-17.

⁴Fohrer, ibidem, 28.

⁵Bonhoeffer, D., *Werke*, 6, *Ethik*, München 1992, 137-162.

⁶Cf. Fohrer, ibidem, 29.

⁷Cf. Openbaring 6, 12-17; cf. Sefanja 1,16.

⁸Otto, R., *Het heilige. Over het irrationele in de idee van het goddelijke en de verhouding ervan tot het rationele*, vert. J.W. Dippel, Amsterdam 1928, i.z. 5-7.

⁹Genesis 3,19a

¹⁰G. Friedrich, 'salpinx' in: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart 1964, VII, 71-88, i.z. 75.

¹¹Dat laatste komt behalve in Joël 2 voor in Jeremia 4, 5-6 en 19.

¹²Exodus 19,16ff, waar niet wordt gemeld wie het is die er blaast als hoorngeschal de verschijning Gods begeleidt. Is het hoorngeschal te identificeren met de stem van God? Een strikte scheiding tussen profaan en religieus gebruik van de hoorn in Israël is niet mogelijk, G. Friedrich in: *TWNT*, VII, 79-80.

¹³Jozua 6

¹⁴2 Samuël 6,15

¹⁵Cf. Zacharia 9,14. Hier is de Heer zelf degene die de hoorn blaast.

¹⁶Cf. Jesaja 27,13

¹⁷Cf. naast 1 Thessalonicenzen 4,16 ook 1 Korintiërs 15,52.

¹⁸Holtz, T., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, XIII, *Der Erste Brief an die Thessalonicher*, Zürich/Neukirchen Vluyn, 182-208, i.z. 205-208.

¹⁹Matteüs 21,19; Marcus 11, 13 en 20; Lucas 13, 6ff.

Figuur 1: Jesus en de vijgenboom, Ilyas Rahib, ca. 1625